

بررسی فلورستیک، شکل زیستی و کورولوژی گیاهان مراتع ییلاقی واز مازندران

محمد اکبرزاده

عضو هیأت علمی مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی مازندران

تاریخ دریافت: آبان ماه ۱۳۸۴ تاریخ پذیرش: تیرماه ۱۳۸۵

Email: tofigh1347@yahoo.com

چکیده

مراتع مورد مطالعه بخشی از حوزه آبخیز واز که در فاصله ۶۵ کیلومتری شهر چمستان نور قرار دارد. در این تحقیق، فهرست کاملی از گیاهان به انضمام شکل زیستی و کورولوژی گیاهان این مراتع تعیین گردیده است. بر اساس نتایج بدست آمده، مجموعه رستنی‌های این منطقه بالغ بر ۲۳۷ گونه بوده که از این تعداد ۴ گونه از شاخه نهانزادان آوندی، ۲ گونه از شاخه بازدانگان و ۲۳۱ گونه از شاخه نهاندانگان می‌باشند. از نظر عناصررویشی منطقه ۱۳۸ گونه عنصرایران تورانی، ۵۱ گونه عنصرایران تورانی و اروپا - سیبری، ۱۸ گونه عنصرمدیترانه‌ای، اروپا - سیبری وایران تورانی، می‌باشند.

کلمات کلیدی: شکل زیستی، فلورستیک، کورولوژی، مازندران، واز

مقدمه

آمده است. با توجه به نقش اساسی فلور هر منطقه که درحقیقت نتیجه واکنش‌های جامعه زیستی در برابر شرایط محیطی کنونی و همچنین در ارتباط مستقیم با تکامل گیاهان در دوران گذشته بوده و با توجه به نقش شناسایی گیاهان در علوم زیستی و در شناخت توان طبیعی محیط و بهره‌گیری معقول‌تر از محیط زیست و بهسازی آن، شناسایی علمی گیاهان چه از نظر پژوهشی و چه از نظر کاربردی اهمیت بنیادی و کلیدی پیدا کرده است (۱). بر این اساس تحقیقی در این منطقه به منظور بررسی فلور، شکل زیستی و کورولوژی گیاهان منطقه صورت گرفته است.

مراتع ییلاقی واز با مساحتی بالغ بر ۵۱۵۰ هکتار در دامنه‌های شمالی البرز مرکزی قرار گرفته است. حداقل ارتفاع منطقه ۱۷۵۰ متر و حداکثر آن ۳۵۸۷ متر از سطح دریا می‌باشد. بافت خاک لوم تالومی - شنی، متوسط بارندگی سالیانه ۴۰۰ - ۳۰۰ میلی‌متر و اقلیم منطقه طبق روش دو مارتن از نوع مدیترانه‌ای سرد و فرا سرد می‌باشد (۳). در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۷۷ بررسی پوشش گیاهی مراتع ییلاقی واز به روش فلورستیک - فیزیونومیک (۱) و در سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۱ طرحی تحت عنوان جمع‌آوری و شناسایی گیاهان سمی مراتع ییلاقی واز (۲) توسط نگارنده در این منطقه به مرحله اجرا در

نموده است (۴).

بررسی شکل زیستی گیاهان منطقه نشان داده که گیاهان همی کریپتوفیت و تروفیت به ترتیب با ۱۱۶ و ۵۹ گونه فراوان ترین گونه‌های گیاهی منطقه را تشکیل می‌دهند و با در نظر گرفتن اینکه طیف بیولوژیکی در اقلیم‌های مختلف با هم متفاوت بوده و هر طیفی حکایت از وضع آب و هوا و موقعیت اقلیمی آن می‌نماید از جمله وفور همی کریپتوفیت‌ها دلیل بر وجود اقلیم کوهستانی و سرد می‌باشد (۱) اقلیم تعیین شده طبق روش دومارتن از نوع اقلیم سرد و کوهستانی است (۱) بنابراین ارتباط بین اقلیم و شکل زیستی گیاهان به ثبوت رسیده و روابط تنگاتنگی را نشان می‌دهند. نکته دیگر اینکه، فراوانی کامفیت‌ها در یک منطقه رویشی دلیل بر آنست که منطقه مزبور کمتر مورد استفاده زراعتی و تحت کشت قرار گرفته است (۱) این در حالی است که در منطقه مورد مطالعه به دلیل تعدد روستاها در نواحی مرتعی و به دلیل کشت و کار در دوره‌های گذشته و حال سبب شده است که گونه‌های گیاهی به فرم رویشی کامفیت در منطقه پراکنش کمی داشته باشند (۱۰ گونه).

پراکنش جغرافیایی مجموعه گونه‌های گیاهی یک منطقه بازتاب تأثیر پذیری آن از ناحیه یا نواحی رویشی مختلفی است (۱). با توجه به اینکه حدود ۹۰ درصد گونه‌های منطقه به عنصر رویشی ایران تورانی تعلق داشته می‌توان نتیجه‌گیری کرد که این منطقه به ناحیه ایران تورانی تعلق دارد از طرفی هم عنصر رویشی اروپا-سیبری به این منطقه راه یافته و پس از عنصر رویشی ایران تورانی در مکان دوم قرار گرفته که این گونه‌ها در مرز بین جنگل و مرتع (اکوتون) واقع شده و تا حدودی هم روی اقلیم منطقه تأثیر گذاشته اند.

منابع مورد استفاده:

- ۱- اکبرزاده، محمد. ۱۳۸۰؛ رسته بندی جوامع گیاهی مراتع بیلاقی حوزه آبخیز واز مازندران. پژوهش و سازندگی در منابع طبیعی، ۵۱: ۱۰۳ - ۹۸.
- ۲- اکبرزاده، محمد. ۱۳۸۲؛ جمع آوری و شناسایی گیاهان سمی استان مازندران به منظور اعمال مدیریت مراتع (مطالعه موردی: مراتع بیلاقی واز). گزارش نهایی طرح تحقیقاتی، مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی مازندران، ۹۰ صفحه.
- ۳- خالقی، پرویز. ۱۳۷۷؛ نیمرخ جنگل‌های خزر جنگل تحقیقاتی وازرود. انتشارات موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع، تهران، ۳۸۰ صفحه.
- ۴- فتحی و اوسری، صابر. ۱۳۸۲؛ مطالعه جامعه شناسی گیاهی مراتع بیلاقی منطقه و اوسر ساری. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور تهران ۱۲۰۰ صفحه.
- 5- Rechinger, K., H., 1963 - 2001; Flora Iranica. Vols: 1 - 171. Graz - Austria.
- 6- Zohary, M., 1963; On the geobotanical structure of Iran. Bulletin of the Research council of Israel. Section D, Botany. Supplement. 113p.

روش تحقیق

جهت شناسایی و معرفی فلور منطقه، از اوایل فروردین تا اواخر آبان ماه سال‌های ۱۳۸۳ - ۱۳۸۰ گونه‌های گیاهی موجود در منطقه به تناوب زمانی جمع‌آوری گردید. این گونه‌ها پس از جمع‌آوری، خشک و پرس شدند سپس با استفاده از فلورهای ایرانیکا (۵) و... مورد شناسایی دقیق قرار گرفتند. بررسی شکل حیاتی گیاهان منطقه بر اساس رایج‌ترین سیستم تحلیل شکل‌های حیاتی که سیستم Raunkiaer می‌باشد، صورت گرفته است. سپس پراکنش جغرافیایی گونه‌ها بر اساس روش تقسیم‌بندی نواحی رویشی Zohary تعیین گردید (۶).

نتایج

بر اساس نتایج بدست آمده، ۲۳۷ گونه در منطقه شناسایی گردیده که به ۲۸ تیره و ۱۴۴ جنس گیاهی تعلق دارند. از این تعداد گونه‌ها ۴ گونه از شاخه نهانزادان آوندی، ۲ گونه از شاخه بازدانگان و ۲۳۱ گونه از شاخه نهاندانگان (۴۷ گونه از رده تک‌لپه‌ایها، ۱۸۴ گونه از رده دو لپه‌ای‌ها) می‌باشند. تیره‌های Poaceae با ۱۴/۳ درصد، Lamiaceae و Asteraceae هر یک با ۱۳ درصد، Fabaceae با ۹ درصد، Rosaceae با ۸ درصد، Brassicaceae با ۹ درصد، Caryophyllaceae با ۵ درصد و Scrophulariaceae با ۴/۲ درصد به ترتیب بیشترین غنای گونه‌ای را در منطقه مورد مطالعه دارا بودند.

نتایج حاصل از طبقه بندی شکل‌های زیستی به روش Raunkiaer در منطقه مورد مطالعه نشان می‌دهد که گیاهان همی کریپتوفیت He با ۴۹ درصد، تروفیت Tr با ۲۴/۹ درصد، ژئوفیت Ge با ۱۵/۶ درصد فراوان ترین اشکال زیستی منطقه را تشکیل می‌دهند و سایر شکل‌های زیستی منطقه شامل فانروفیت‌ها Ph با ۶/۳ درصد و کامفیت‌ها Ch با ۴/۲ درصد می‌باشند.

پراکنش جغرافیایی گیاهان منطقه نشان دهنده این است که ۱۳۸ گونه عنصر ایران تورانی (IT)، ۵۱ گونه عنصر ایران تورانی و اروپا-سیبری (ES)، ۱۸ گونه عنصر مدیترانه‌ای (M)، اروپا - سیبری و ایران تورانی، ۱۷ گونه عنصر اروپا - سیبری، ۹ گونه عنصر جهان وطن (Cosm)، ۳ گونه عنصر ایران تورانی و مدیترانه‌ای و ۱ گونه عنصر مدیترانه‌ای و اروپا-سیبری می‌باشد.

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه که در مراتع بیلاقی واز که بخشی از حوزه آبخیز واز مازندران می‌باشد، ۲۳۷ گونه گیاهی در عرصه‌ای به مساحت ۵۱۵۰ هکتار مورد شناسایی قرار گرفته که با توجه به مساحت کم منطقه می‌توان گفت که این ناحیه به لحاظ تنوع و غنای گونه‌ای حائز اهمیت می‌باشد. این در حالی است که در دیگر نواحی مرتعی استان آقای فتحی در منطقه و اوسر ساری در سطح ۸۰۰۰ هکتار، ۱۶۷ گونه گیاهی را از ۱۳۴ جنس معرفی

